

Aşur ƏLİYEV
*Kitabxana resursları və
informasiya axtarış sistemləri
kafedrasının dosenti, tarix üzrə fəlsəfə doktoru*

**BAKI DÖVLƏT UNIVERSİTETİNİN ELMİ KİTABXANASININ
TƏDRİSƏDƏBİYYATI FONDUNUN
KOMPLEKTLƏŞDİRİLMƏSİNİN KOMPÜTERLƏŞDİRİLMƏSİ
PROBLEMLƏRİ**

Açar sözlər: BDU, elmi kitabxana, tədris ədəbiyyatı fondunun kompüterləşməsi, komplektləşdirmə

Ключевые слова: БГУ, научная библиотека, учебная литература по компьютеризации фонда, приобретение

Key words: BSU, scientific library, educational literature on the computerization of the fund purchase

Məqalədə BDU-nun Elmi Kitabxanasının Tədris ədəbiyyatı fondunun komplektləşdirilməsi məsələləri şərh olunmuşdur. Komplektləşdirilmə problemləri sahəsində əldə edilən nailiyyətlər, iş təcrübəsi, onların müsbət və

nöqsanlı cəhətləri təhlil edilmişdir, qarşıda duran vəzifələr müəyyənləşdirilmişdir.

Azərbaycan Respublikası XXI əsrə yüksək elmi-texniki potensiala, mədəni mənəvi dəyərlərə, sürətlə inkişaf edən iqtisadiyyata malik demokratik və hüquqi dövlət kimi formalaşan bir ölkə kimi daxil olmuşdur.

Bu gün özünün inkişaf dövrünü yaşayan Azərbaycan Respublikasında prezident İlham Əliyevin rəhbərliyi və bilavasitə iştirakı ilə həyata keçirilən çoxsahəli islahatlar kursu, iqtisadiyyatın kompleks şəkildə inkişafını nəzərdə tutan dövlət proqramlarının icrası ölkəmizin müasir dövrün tələblərinə uyğun bir şəkildə yeni sosial-iqtisadi inkişaf yoluna qədəm qoyduğunu göstərir.

Azərbaycanın sosial-iqtisadi inkişafının yeni mərhələsi informasiya-kommunikasiya texnologiyalarının ölkəmizi inkişaf etdirən mühüm prioritetlərdən biri kimi önə çıxması ilə səciyyəvidir. Ona görə də dövlət başçısı cəmiyyətin informasiyalaşdırılmasının gələcək inkişaf perspektivlərinin informasiya-kommunikasiya texnologiyaları ilə bilavasitə bağlı olduğunu dəfələrlə vurğulamışdır.

1995-ci ildə qəbul edilmiş Azərbaycan Respublikasının Konstitusiyası (1,s.40) cəmiyyətdə insan amilinin inkişafı vətəndaşları məlumatlandırmaq, onu yaymaq və istifadə etmək, eləcə də mədəni təsisatlardan və mədəni sərvətlərdən istifadə etmək hüquqlarını təmin etmişdir. Bu isə ölkədə baş verən sosial, iqtisadi elmi mədəni təhsil və tərbiyə proseslərinin, cəmiyyətin bütün sferalarının informasiya təminatı problemini aktuallaşdırır.

Azərbaycan prezidenti İlham Əliyevin 20 aprel 2007-ci ildə imzaladığı „Azərbaycanda kitabxanaların fəaliyyətinin yaxşılaşdırılması haqqında, sərəncamında göstərilir ki, „Azərbaycan kitabxanaları Azərbaycan xalqının Milli sərvətidir. Xalqımızın yaratdığı qiymətli tarixi-mədəni, ədəbi-bədii və elmi-fəlsəfi irsin toplanıb saxlanılmasında, bəşər mədəniyyətinin qazandığı nailiyyətlərin nəsildən-nəslə çatdırılmasında və cəmiyyətimizin intellektual-mədəni potensialının artırılmasında kitabxanalar əvəzsiz rol oynayır.(2)

Müasir dövrdə kitabxana işi cəmiyyətin informasiyalaşdırılmasının mühüm atributlarından biri kimi getdikcə mürəkkəbləşən, müasir texnologiyalara əsaslanmaqla yeniləşən fəaliyyət sahəsi kimi formalaşmaqdadır.

Ümummilli liderimiz Heydər Əliyevin qeyd etdiyi kimi, „Kitabxana xalq, millət üçün, cəmiyyət üçün müqəddəs bir yer, mənəviyyat, bilik, zəka mənbəyidir. Ona görə də kitabxanaya daim hörmət xalqımızın mədəniyyətini numayiş etdirən amillərdən biridir,„ (8,s.18)

Bu gün biz qürur hissilə deyə bilərik ki, XX əsrdə Azərbaycan mədəniyyətinin ən böyük uğurlarından biri Elmi Kitabxanalar şəbəkəsinin aparıcı muəssisəsi olan BDU-nun Elmi kitabxanalarının yaranıb təşəkkül tapması olmuşdur.

„Kitabxana işi haqqında, Azərbaycan Respublikasının Qanununda göstərilirdiyi kimi, „Dövlət və qeyri-dövlət nəşriyyatları, nəşriyyat fəaliyyəti ilə

məşğul olan poliqrafiya müəssisələri və digər hüquqi şəxslər tərəfindən buraxılan çap məhsullarından kitabxanalara və Bakı Dövlət Universiteti Elmi kitabxanasına profilinə uyğun olaraq iki pulsuz məcburi nüsxə göndərməlidirlər., (9,s.15)

Bakı Dövlət Universiteti təşkil edilərkən onun iki fakültəsi tibb və tarix-filologiya fakültəsi var idi.Yeni təsis edilmiş universitetin professor-müəllim heyəti 44 nəfərdən -12 professor, 3 dosent və 29 müəllimdən ibarət olmuşdur.

Son onillikdə 80-dən artıq elmin müxtəlif sahələrinə dair elmi-tədqiqat işləri yerinə yetirilib. Universitetdə 2 elmi-tədqiqat institutu, 20-dən çox elmi-tədqiqat laboratoriyası, elmi kitabxana və digər qurumlar fəaliyyət göstərir.

XXI əsrin başlanğıcında yeni informasiya texnologiyalarının təsiri getdikcə daha sürətlə insan fəaliyyətinin bütün sahələrində əsas müəyyən edici amilə çevrilməkdədir.Qlobal informasiya şəbəkələrinin və sistemlərinin formalaşması yeni texniki və iqtisadi imkanlar açır ki,bunun da nəticəsində bəşəriyyətin resurslarını birləşdirmək,dünyanın istənilən nöqtəində yaşayan insanların həmin resurslardan istifadəsini təmin etmək mümkün olur.Başqa sözlə vahid informasiya məkanı yaradır.Son on il ərzində ölkəmizdə gedən informasiyalaşdırma,kompleksləşdirmə prosesləri və telekommunikasiyalarının inkişafı informasiyalaşmış cəmiyyətə keçidin eləcə də, respublikamızın dünya informasiyalı cəmiyyətlərini və şərtlərini yaratmağa imkan verməkdədir. Onların başlıcaları isə aşağıdakılardır:

İnformasiya sosial-iqtisadi texnoloji və mədəni inkişafın başlıca resursuna çevrilir, onun istifadə miqyası ənənəvi resurslarla müqayisə olunmaqdadır. Bununla əlaqədar dünya alimləri tez-tez belə bir anlayışdan- infosfera anlayışından istifadə edirlər.

İnosfera – cəmiyyətin qlobal kommunikasiya şəbəkələrinin intellektual komputer sistemlərinin birləşməsi nəticəsində yaranan yeni universal intellektual informasiya mühiti və məkanıdır. [8, s. 26]

Sonuncu informasiya inqilabı yeni sahənin informasiya sənayesinin inkişafını ön plana çəkir. İnformasiyalaşdırma cəmiyyətin industrial inkişaf mərhələsindən informasiya mərhələsinə keçməsinə təmin edir.

Kitabxanaların kompüterləşməsi bəzi şəxslərin hesab etdiyi kimi kitabxanaların komputer texnikası ilə təchiz olunması və bu qiymətli avadanlıqlardan yalnız kargüzarlıq fəaliyyətində və internet xidmətindən istifadə etmək üçün istifadə olunması deyil.

Kitabxanaların kompüterləşməsi kitabxanaların avtomatlaşdırılmasının tərkib hissəsi olub, kitabxanalarda yerinə yetirilən mürəkkəb, bir-birinə əlaqəli texnoloji proseslərinin formasiya-telekommunikasiya texnologiyaları əsasında avtomatlaşdırılmışdır.Kompüterin formasiya texnologiyalarının sürətli inkişafı kitabxanaların məlumat-axtarış sistemlərinin kompüterləşdirilməsinin kəmiyyət və keyfiyyət səviyyəsinin yüksəlməsini təmin edir.

Bakı Dövlət Universitetinin Elmi Kitabxanasının kitab işləmə və kataloqlaşdırma şöbəsi öz ənənələrinə sadıq qalaraq elektron kataloq anylanışı, ənənəvi, əlifba, sistemli, mövzu kataloqlarından və müxtəlif bibliografik kartotekalardan geniş istifadə edərək bu illərdə alınmış yeni sənədləri elmi-vətəni cəhətdən işləyərək kataloqlarda əks etdirmiş və oxucuların istifadəsinə vermişdir.

Bakı Dövlət Universitetinin Elmi Kitabxanasının kitab işləmə və kataloqlaşdırma şöbəsinin 2002-2008-ci illərdə yeni daxil olan sənədlərin elmi işlənməsi və MAS-lara daxil edilməsi sahəsində gördükləri işləri cədvəllərdə göstərilən rəqəmləri nəzərdən keçirək.

Cədvəl 1.

İllər	Kitabxananın fondu	Oxucuların ümumi sayı	Kitabxanaya ümumi oxucu gəlişinin miqdarı	Sənəd verilişinin miqdarı
1999	1999060	14953	697558	1540159
2000	2003515	15756	747333	1650060
2001	20010227	14519	860996	1685281
2002	2016901	15478	850975	1601860
2003	2025988	14207	811859	1512490
2004	2033986	14886	821538	16115228
2005	2041505	15062	928611	1612288
2006	2045551	15242	946785	1631314
2007	2.458891	64.326	926785	1687686

Elektron kataloqa salınmış çap əsərlərinin illər üzrə qeydiyyatı

Cədvəl 2.

İllər	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008
	5623	7049	24470	23062	24865	26370	22065	

Cədvəl 3.

İllər	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008
Kataloq əsasında yoxlanılmış və yeni alınmış ədəbiyyatın sayı	3664	2551	2991	3019	3050	3060	7619	5278
	1755	1475	1784	2281	2300	3529		

a)Azərbayca n dilində								
b) Rus dilində	1669	1076	1207	738	740	1531		
Təkrar keçmiş ədəbiyyatın sayı	1667	362	847	1017	900	1205	234	305
Təsvir olunmuş kitabların sayı	849	741	912	838	800	2000	796	1489
Tərtib olunmuş koməqçi kartoçkaları n sayı								
a)Sistemli	876	971	904	744	750	2005	883	1503
b)Əlifba	382	383	423	221	230	508	284	570
Nadir fondun kartoçkaları	1862	-						
Texniki cəhətdən işlənmiş kitabların sayı								
a)Kitablara şifrə yazılması	1379	1386	1754	1659	1400	2508	5842	4305
b) kartoçkalara şifrə	1641	1568	2057	1877	1600	3175	1727	2800

Elmi kitabxananın komplektləşdirmə kitab işləmə və kataloqlaşdırma şöbəsi 2004-cü ildə 3019 kitab işləmişdir. Bunlardan 2228-i Azərbaycan dilində, 783-ü rus dilində olmuşdur. İlk dəfə keçən kitabların sayı 669 ədəd olmuşdur. Əlifba kataloquna 1065 kartoçka düzülmüşdür, 954 adda kitab elektron kataloqa salınmışdır.

Bakı Dövlət Universitetinin Elmi Kitabxanasının kitabışləmə və kataloqlaşdırma şöbəsi 7619 kitab işləmişdi ki, bunlardan 2220-si Azərbaycan dilində, 399-u rus dilində olmuşdur. İlk dəfə keçən kitabların sayı 796 nüsxə olmuşdur. Əlifba kataloquna 980 kartoçka düzülmüşdür, 2078 adda kitab elektron kataloqa salınmışdır. 2008-ci ildə isə 5317 kitab işlənmiş, 24 disk alınmışdır, Bunlardan 3335-i Azərbaycan dilində, 1967-si rus dilində, ilk dəfə keçən kitabların sayı 1552 nüsxə olmuşdur. Əlifba kataloquna 2005 kartoçka düzülmüşdür. 4185 adda kitab elektron kataloqa salınmışdır. Beləliklə BDU-nun Elmi Kitabxanasının kitabışləmə və kataloqlaşdırma şöbəsinin

əməkdaşlarının apardığı işlər nəticəsində kitabxananın informasiya sisteminin təkmilləşdirilməsi sahəsində xeyli işlər görmüşdür. [3]

Elektron kitabxana istifadə üçün açıq olan lokal və uzaq məsafədə yerləşən paylanmış informasiya ehtiyatlarına malik olur. Elektron kitabxanaların informasiya ehtiyatları rəqəmli formada hazırlanmış müxtəlif formatlı sənədlərdən ibarətdir. Elektron kataloqun ədəbiyyat fondu hazırda ənənəvi kataloqlardan daha dolğun bibliografik məlumatla malik olduğundan, oxucuya çoxelementli və çoxsəviyyəli axtarış imkanları təşkil edir. Bunun nəticəsində ədəbiyyatın oxucuya çatmaq ehtimalı xeyli artır. Kitabxana - informasiya Sistemində xüsusi avtomatlaşdırılmış işçi yeri nəzərdə tutulmuşdur. İRBİS Avtomatlaşmış Kitabxana-İnformasiya Sistemində lokal şəbəkə vasitəsilə elektron kataloqda ədəbiyyat axtarmaq və kitabxanada sərbəst nüsxəsi olan ədəbiyyatı sifariş vermək üçün "Oxucu Avtomatlaşmış İşçi yeri, İnternet Beynəlxalq kompüter-informasiya şəbəkəsi vasitəsilə uzaq məsafədən online ədəbiyyat axtarışı üçün Web-İRBİS kodunu nəzərdə tutmuşdur.

Bu mənada Bakı Dövlət Universiteti Elmi Kitabxanası Sərəncamda irəli gələn məsələlərin həllində qüvvələrini səfərbər edərək, bu istiqamətdə səylərini əsirgəməməlidirlər.

ƏDƏBİYYAT

1. Azərbaycanca kitabxanaların fəaliyyətinin yaxşılaşdırılması haqqında: Azərbaycan Respublikası Prezidentinin sərəncamı//Azərbaycan -2007. 21 aprel

2. Bakı Dövlət Universitetinin Elmi Kitabxanasının hesabatları

3. Xələfov A.A. Bakı Dövlət Universitetinin Elmi Kitabxanası 90 il elm və təhsilin xidmətində: Monoqrafiya-B: Bakı Dövlət Universiteti nəşriyyatı, 2009-210 s.

4. Xələfov A.A. "İnformasiya bəməyyəti və kitabxanaların vəzifələri" Mövzusunda ümumrespublika elmi-praktiki seminar//Kitabşünaslıq və vıvliografiya.-B.,2005-№5-i 8-17

5. Xələfov A.A. Qurbanov A.İ.: Kitabxanaların kompüterləşdirilməsinin əsasları: Dərslik.-B.: Bakı Universiteti nəşriyyatı, 2007-200 s.

6. İnformasiya, informasiyalaşdırma və informasiyanın mühafizəsi haqqında: Azərbaycan Respublikası Milli Məclisinin Qanunu//Azərbaycan Respublikası Qanunvericilik Toplusu, 1998-№6-1214-1222

7. İsmayılov X.İ. Kitabxana və informasiya texnologiyaları: Dərs vəsaiti.-B.: Nurlan Nəşriyyatı Poliqrafiya Mərkəzi, 2009-312 s.

8. Kitabxanaların kompüterləşdirilməsi "Elmi Tədqiqat laboratoriyası"nın 1999-2009-cu illər üzrə hesabatları

9. Mustafayeva S. MARC firmasının yaranması və tətbiqi//kitabxanaşünaslıq və bibliografiya; elmi-nəzəri və təcrübi jurnal.-B:Bakı Universiteti nəşriyyatı, №1.s 75-81

10. Rüstəmov Ə., Mustafayeva N. Respublika kitabxanalarında əsas proseslərin avtomatlaşdırılması//Kitabxanaşünaslıq və bibliografiya.-2007. №2-s.15-27

A.А.Лиев

**КОМПЛЕКТОВАНИЕ УЧЕБНОЙ ЛИТЕРАТУРЫ В НАУЧНОЙ
БИБЛИОТЕКЕ БГУ**

РЕЗЮМЕ

В статье были проанализированы состояние комплектование учебной литературы в научной библиотеке БГУ. А также уделено внимание состав структуры и степен охвата различных отраслей науки учебной литературы.

A.Aliyev

ACQUISITION OF TEXTBOOKS IN THE SCIENTIFIC LIBRARY OF BSU

SUMMARY

The article analyzed the status of acquisition of textbooks in the Scientific Library of BSU. And account the composition of the structure and step coverage of the different branches of science textbooks.